

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність досліджуваної проблеми визначається процесом профільного навчання іноземній мові у старшій школі і сприянням розвитку у старшокласників здібностей використовувати її як інструмент спілкування у майбутньому професійному середовищі. Профільне навчання учнів старшої школи на сьогодні майже не пов'язане з вивченням курсу іноземних мов, і, як наслідок, не розвивається професійна мотивація старшокласників, знижується їх інтерес до оволодіння іноземною мовою, а в кінцевому підсумку виявляється їх психологічна неготовність до засвоєння іноземних мов у вищих навчальних закладах (ВНЗ) у контексті професіоналізації майбутніх фахівців. Недостатня розробленість основ формування психологічної готовності учнів старших класів до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ стримує створення єдиного підходу щодо такого навчання, знижує якість знань і рівень сформованості навичок студентів з іншомовного спілкування за фахом.

Проблеми засвоєння іноземної мови були предметом низки психолого-педагогічних досліджень, у яких розглядалися як загальні закономірності оволодіння іноземною мовою (Б. В. Беляєв, І. О. Зимня, Д. Ларсен-Фріман, О. М. Леонтьєв, Я. М. Колкер, А. К. Маркова, Л. А. Онуфрієва, С. В. Роман, А. М. Шахнарович та ін.), так і конкретні психолого-педагогічні умови освоєння іноземної мови при систематичному навчанні у закладах освіти (Б. А. Бенедиктов, М. Л. Вайсбурд, А. М. Ветохов, Н. В. Імедадзе, Н. В. Кузьміна, О. П. Лещинський, І. В. Меркулова, О. В. Москаленко, Н. Ф. Шевченко та ін.). Сутність і структуру іншомовної професійної комунікативної компетенції вивчали Н. І. Гез, С. О. Колода, О. Б. Павлик, Є. І. Пассов, Л. О. Савенкова та ін. Окремі наукові праці дослідників, присвячені висвітленню особливостей ділового спілкування особистості іноземними мовами (С. М. Бучацька, О. М. Гринчишин, С. Є. Зонтова, Л. А. Онуфрієва та ін.).

У вітчизняній психологічній літературі проблеми мотивації навчання іноземній мові розглядалися у роботах М. М. Васильєвої, О. Ф. Волобуєвої, О. М. Гринчишин, С. С. Занюка, І. В. Коваль, Я. М. Колкер, М. О. Кучми, А. К. Маркової, Н. П. Нагорної, О. В. Щерби та ін. Особливо актуальним є на сьогодні формування в учнів мотивації навчання іноземній мові у школі. Різним аспектам навчання іноземним мовам учнів основної та старшої школи присвячені праці С. А. Бігунової, С. В. Браун, А. В. Гордєєвої, Л. Я. Зеня, А. В. Конишевої, О. Б. Павлик, Н. К. Скляренко, М. В. Солдатенко, Т. І. Церковняк, Р. М. Шаманської та ін. Емоційні стани учнів у процесі навчання висвітлені у працях Н. В. Бордовської, Є. А. Голубєвої, В. М. Дружиніна, С. А. Ізюмової, І. Г. Кошлань, С. В. Лісової, В. М. Манько, С. Д. Максименка, С. М. Томчука, М. О. Холодної та ін.

Водночас поза увагою психологів залишилися проблеми привласнення учнями старших класів іноземної мови та їх психологічної готовності до оволодіння нею за фахом у ВНЗ. Саме тому темою даного дослідження визначено «Психологічна готовність старшокласників до оволодіння іноземними мовами у вищому навчальному закладі».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконувалась в межах науково-дослідної теми кафедри психології Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» «Теоретико-методологічні та практичні засади соціалізації особистості студентів з обмеженими можливостями» (номер держреєстрації 0107U011635). Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою Радою Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» (протокол № 2 від 13.04.2009 року) та схвалена у Міжвідомчій Раді з координації досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 9 від 21.12.2010 року).

Мета дослідження - виявити детермінанти, умови та динаміку розвитку психологічної готовності випускників шкіл до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ.

Відповідно до сформованої мети передбачено виконати такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан наукової розробленості проблеми психологічної готовності випускників шкіл до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ.

2. Дібрати психодіагностичні методики та емпірично вивчити особливості сформованості психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземною мовою у ВНЗ за фахом та виявити труднощі адаптації першокурсників до її вивчення.

3. Розробити й апробувати програму та модель формування психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ.

4. Запропонувати психолого-педагогічні рекомендації з удосконалення процесу оволодіння іноземною мовою випускниками загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ).

Об'єктом дослідження обрано психологічну готовність особистості до оволодіння іноземними мовами.

Предметом дослідження є психологічна готовність старшокласників до оволодіння іноземними мовами у вищому навчальному закладі.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що психологічна готовність старшокласників до оволодіння іноземними мовами являє собою системне утворення особистості і набуває ефективності шляхом залучення учнів до адекватної їх віку та можливостям системи занять спрямованих на корекцію всіх її складових.

Методологічну й теоретичну основу дисертаційної роботи склали дослідження вітчизняних психологів стосовно використання діяльнісного підходу до розвитку психологічної готовності особистості (О. М. Леонтьєв, С. Д. Максименко, В. О. Моляко, К. К. Платонов та ін.), системного підходу (В. В. Давидов, Б. Ф. Ломов, О. П. Саннікова та ін.), принципів теоретичного та експериментального вивчення психологічної готовності особистості до діяльності (А. А. Деркач, М. І. Дьяченко, Л. О. Кандибович, М. І. Томчук, Н. В. Чепелева, В. Д. Шадріков та ін.). У роботі враховувались загальні закономірності оволодіння особистістю іноземною мовою, які виявлені вченими О. М. Гринчишин, Л. А. Дзюбою, І. О. Зимньою, І. В. Коваль, О. М. Леонтьєвим,

А. К. Марковою, Л. А. Онуфрієвою, А. М. Шахнарович та ін., конкретні психолого-педагогічні умови засвоєння іноземної мови при систематичному навчанні у закладах освіти, що встановлені у дослідженнях Б. А. Бенедиктова, С. А. Бігунова, С. М. Бучацької, О. Ф. Волобуєвої, Л. П. Гапоненко, А. В. Завірюхи, С. Є. Зонтової, Н. В. Імедадзе, Н. М. Мініної, О. В. Москаленко, Ф. І. Рабинович, В. В. Тітової; Т. І. Церковняк, Н. Ф. Шевченко О. В. Щерби та ін., проблеми навчання та розвитку здібностей до іноземних мов (О. Ф. Бондаренко, О. Ф. Волобуєва, І. В. Кикилик, Є. В. Ключев, С. Ю. Ніколаєва, Л. Є. Орбан та ін.).

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань була розроблена програма дослідження. Вона передбачала застосування комплексу методів: *теоретичних* - аналіз, синтез, порівняння та узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження, моделювання психологічної готовності учнів до оволодіння іноземними мовами у старшій школі; *емпіричних* – констатувальний, формувальний експеримент, спостереження, бесіди, інтерв'ю, усне та письмове опитування, анкетування, тестування, методи групової психокорекції (рольові ігри, психологічний тренінг) та індивідуальна психокорекційна робота; *методів математичної* обробки та інтерпретації результатів дослідження – варіаційний, кореляційний аналіз (Ч. Спірмена), факторний аналіз, методики на виявлення достовірності відмінностей у досліджуваних показниках (t-критерій Стьюдента).

Обробка емпіричних результатів, отриманих у ході дослідження, здійснювалась за допомогою методів математичної статистики, з використанням програми SPSS17.0 for Windows і Microsoft Excel.

Психодіагностичний комплекс, використаний у роботі, призначений для: визначення рівнів шкільної тривожності старшокласників («Методика шкали особистісної тривоги» адаптована А. М. Прихожан), визначення смисложиттєвих орієнтацій («Методика СЖО», адаптована Д. О. Леонтьєвим), визначення рівнів реактивної та особистісної тривожності («Методика діагностики самооцінки» Ч. Д. Спілбергера - Ю. Л. Ханіна), визначення інтересів людини («Методика ДДО» Є. О. Клімова), авторська методика на визначення мотивації вивчення іноземних мов та ін.

Організація та експериментальна база. Дослідження було проведено з учнями 9-11 класів (усього в експерименті протягом 2008-2013 років взяло участь понад 400 старшокласників), 15 вчителями-експертами іноземної мови спеціалізованої школи № 31 м. Києва, Українського коледжу ім. В.О. Сухомлинського м. Києва, загальноосвітнього навчального закладу (ЗНЗ) «Школа екстернів» м. Києва, коледжу «Освіта» м. Києва, спеціалізованої школи № 125 м. Києва, гімназії № 5 м. Коростишева, загальноосвітніх шкіл (ЗОШ) №1 м. Татарбунари і с. Трапівка Одеської області та 85 студентів немовних спеціальностей Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». Робота над проблемою дослідження проводилась у три етапи протягом 2008-2013 років.

Наукова новизна пропонованого дослідження полягає в тому, що в ньому: *вперше* визначено структурні компоненти психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами, визначено психологічний зміст виокремлених її структурних компонентів (мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльного, емоційно-вольового); запропоновано критерії діагностики рівнів сформованості складових зазначеної готовності;

розроблено та апробовано модель психологічної готовності учнів старших класів до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ, подано її обґрунтування;

виявлено динаміку розвитку компонентів психологічної готовності до оволодіння іноземними мовами у старшокласників; запропоновано програму формування психологічної готовності учнів старших класів до оволодіння іноземними мовами у контексті їх профільного навчання у ЗНЗ;

уточнено зміст поняття психологічної готовності особистості старшокласників до оволодіння іноземними мовами та самооцінювання рівнів розвитку зазначеної готовності;

отримали подальший розвиток уявлення про структуру психологічної готовності учнів старшої школи до оволодіння іноземними мовами та рівні розвитку її мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльного та емоційно-вольового компонентів.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у використанні психодіагностичних методик шкільними психологами, вчителями іноземних мов при формуванні у старшокласників психологічної готовності до оволодіння іноземними мовами. Розроблені в роботі методики на виявлення рівня розвитку мотивації, використовуються викладачами кафедри іноземних мов при проведенні занять з учнями коледжу «Освіта» для підвищення інтересу оволодіння іноземною мовою. Запропоновані у роботі різноманітні ситуативні завдання, рольові ігри, дискусії, предметно-дидактичні та предметно-комунікаційні вправи забезпечують відпрацювання учнями шляхів іншомовного спілкування та умістовлюють практикуми з відпрацювання старшокласниками способів оволодіння іноземною мовою, а також сприяють зняттю емоційного дискомфорту старшокласників на уроках іноземної мови.

Матеріали дисертаційного дослідження впроваджено у навчальний процес спеціалізованої школи № 31 м. Києва (акт впровадження № 11 від 17.01.2014 р.), Українського коледжу ім. В. О. Сухомлинського (акт впровадження № 12 від 20.01.2014 р.), загальноосвітньої школи с. Трапівка (акт впровадження № 15 від 14.03.2014 р.) та Татарбунарської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1 імені В. З. Тура (акт впровадження № 22 від 7.04.2014 р.) Одеської області.

Надійність та достовірність отриманих результатів наукового дослідження підтверджені завдяки теоретичному аналізу проблеми та кількісному і якісному аналізу емпіричного матеріалу, репрезентативністю досліджуваної вибірки.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорювалися на Міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми навчання та виховання людей в

інтегрованому освітньому середовищі» (Київ 2009, 2010, 2011, 2012); «Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения» (г. Новосибирск, Россия, 2010); «Спільне партнерство» (м. Перемишль, Польша, 2011); на Всеукраїнських наукових конференціях студентів та молодих вчених «Молодь: освіта, наука, духовність» (Київ, 2009, 2010, 2011), на ІХ Всеукраїнській науково-практичній заочній конференції «Наука України. Перспективи та потенціал» (Одеса, 2014); «Психолого-педагогічні засади розвитку та корекції особистості у навчально-виховному процесі» (Вінниця, 2014); на засіданнях кафедри психології та іноземної філології Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» (2008-2013 рр.).

Публікації. Зміст дисертації висвітлено у 21 публікації автора, серед яких: 2 – навчальні посібники, 6 – статей у наукових фахових виданнях України, 3 – статті у наукових іноземних виданнях, 10 – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який містить 277 найменувань, з яких 9 – іноземною мовою. Повний обсяг роботи складає 229 сторінок комп'ютерного тексту. Основний текст - 173 сторінки. Робота містить 34 таблиці, 10 рисунків та 13 додатків, що розміщені на 29 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету, завдання, розкрито наукову новизну, методи, теоретичну і практичну значущість, а також наведено відомості про апробацію та впровадження його результатів.

У **першому розділі** «Теоретичний аналіз проблеми психологічної готовності випускників шкіл до оволодіння іноземними мовами у вищих навчальних закладах» висвітлено теоретико-методологічні та прикладні аспекти проблематики і здійснено аналіз досліджень психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами; визначено зміст та обсяг поняття «психологічна готовність», «готовність до оволодіння іноземними мовами», «оволодіння та вивчення іноземних мов» та конкретизовано зміст, структурні компоненти, критерії та рівні сформованості психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземною мовою у ВНЗ; визначено сутність і специфіку оволодіння іноземними мовами, охарактеризовано актуалізаційне поле якостей та здібностей учнів старшої школи у процесі такого оволодіння.

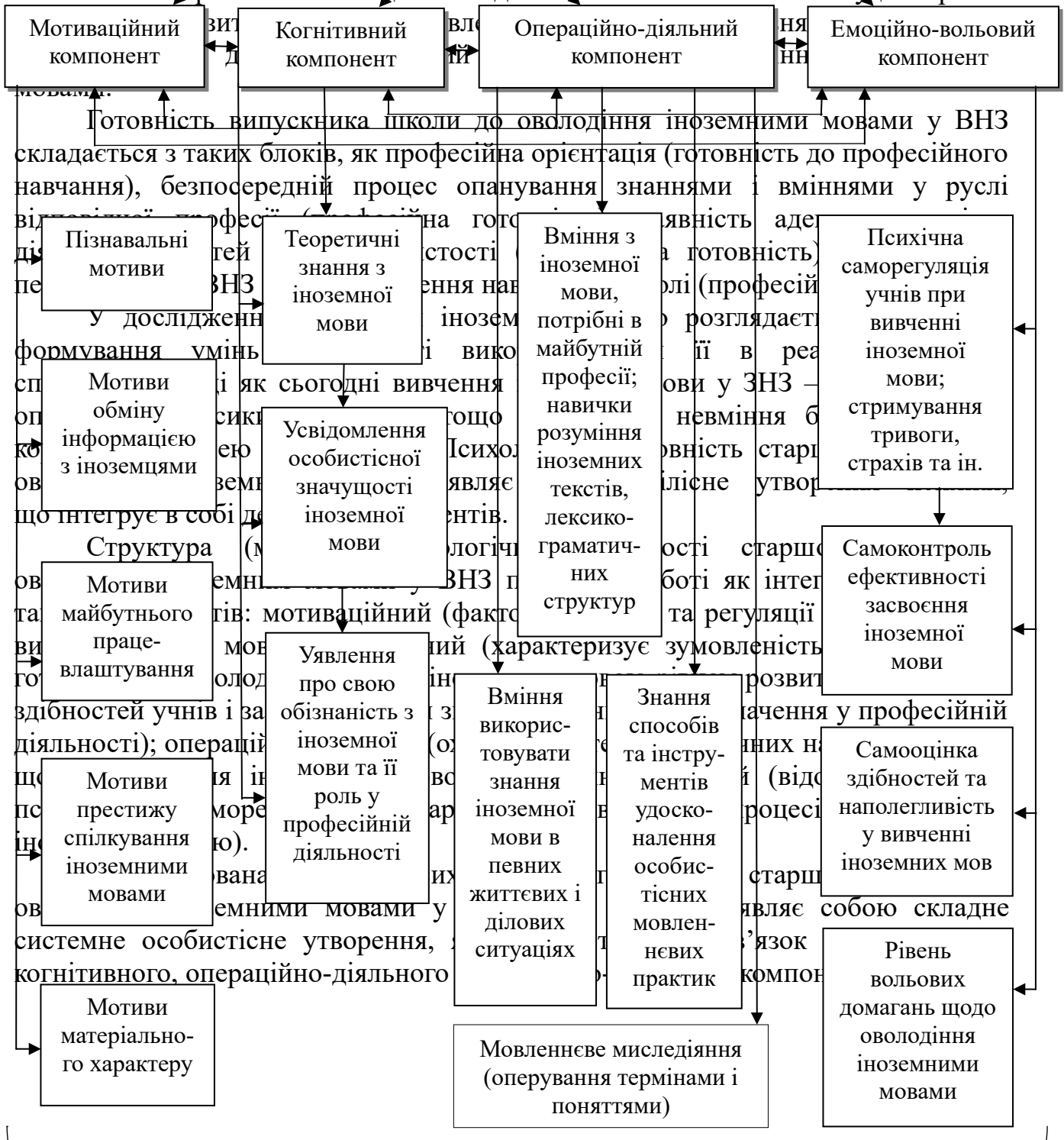
Психологічна готовність характеризується вченими, з одного боку запасом знань, умінь і навичок; з іншого — такими рисами особистості, як переконання, здібності, інтереси, професійна пам'ять, мислення, увага, працездатність, емоційність, моральний потенціал та ін. Під психологічною готовністю традиційно розуміють психічний феномен, з допомогою якого пояснюють здатність людини до діяльності (Л. В. Захарова, М. А. Котик, К. К. Платонов та ін.). Проблеми психологічної готовності до різних видів діяльності вивчалися М. І. Дьяченко, М. Д. Левітовим, Р. П. Мільруд, М. І. Томчуком, С. М. Томчуком,

Д. М. Узнадзе та ін. Власне готовність до оволодіння особистістю іноземними мовами висвітлювалась у працях Т. М. Балихіної, Б. А. Бенедіктова, С. А. Бігунової, А. В. Ветехова, О. Ф. Волобуєвої, Л. П. Гапоненко, О. М. Гринчишин, А. В. Завірюхи, Л. А. Онуфрієвої та ін. Розглядалися окремі аспекти зазначеної готовності науковцями, а саме особливості мотивації до вивчення іноземних мов (І. В. Кикилик, І. В. Коваль, М. М. Васильєвою, М. В. Солдатенковою, Р. М. Шаманською, О. В. Щербою та ін.), здатність до спілкування іноземними мовами (О. Ф. Бондаренко, Г. Є. Борецькою, С. М. Буча, Л. О. Саве

Психологічна готовність старшокласників до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ

Маслико,

У роботі виділено, що комплексне урахування компонентів психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами буде сприяти

Успішність оволодіння іноземними мовами у ВНЗ

Рис. 1. Модель психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ.

У другому розділі «Сформованість у випускників шкіл психологічної готовності до оволодіння іноземними мовами у вищих навчальних закладах»

подано результати констатувального експерименту, результати вивчення динаміки розвитку мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльного та емоційно-вольового компонентів психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ.

У констатувальному дослідженні була проведена діагностика сформованості усіх компонентів психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами за фахом, проведена експериментальна перевірка правомірності існування зазначеної структури психологічної готовності та, за допомогою методів математичної статистики, встановлена факторна вага кожного компоненту готовності, міра кореляційних зв'язків між ними. Виявлені причини низького рівня її розвитку, одержані об'єктивні результати щодо стану її розвитку для випускників ЗНЗ та проблем із вивченням молоддю іноземних мов у ВНЗ.

За результатами тестування у структурі мотивації учнів до вивчення іноземної мови виділено такі групи мотивів: пізнавальні, мотиви обміну інформацією з іноземними колегами, мотиви майбутнього працевлаштування, престижу спілкування іноземними мовами, мотиви матеріального характеру. У табл.1 подано вагомість кожної із зазначених груп мотивів учнів 9 та 11 класів.

Таблиця 1

**Сформованість мотивації до оволодіння іноземними мовами в учнів
основної та старшої шкіл**

Групи мотивів	Вагомість мотивів		
	Учні 9 класів (N=123)	Учні 11 класів (N=244)	
		ЗОШ	СШ
1. Пізнавальні	0,69	0,68	0,86
2. Матеріального характеру	0,86	1,20	0,88
3. Престижності спілкування іноземними мовами	0,92	0,35	0,44
4. Обміну інформацією та професійного спілкування	0,81	1,12	1,08
5. Працевлаштування та навчання за кордоном	0,89	1,17	1,37

В ході дослідження, на прикладі, учнів ЗОШ та учнів СШ вивчено рейтинг всіх груп мотивів щодо оволодіння іноземними мовами у майбутній професійній діяльності. На першому місці у випускників школи – мотиви працевлаштування та навчання за кордоном, що свідчить про високу потребу майбутніх спеціалістів у особистісному розвитку за допомогою знань та вмінь з іноземної мови.

Отже, мотивація оволодіння іноземними мовами у старшокласників СШ вища, ніж у старшокласників ЗОШ. Це зумовлено тим, що в обох зазначених групах учнів було різним усвідомлення сутності майбутнього використання іноземної мови для майбутньої професійної діяльності.

У структурі мотиваційного компоненту до оволодіння старшокласниками іноземними мовами не виявлено значимих відмінностей залежно від їхньої статі.

Загальна вагомість мотивації до оволодіння іноземною мовою у старшокласників із села є дещо нижчою, порівняно із випускниками міських шкіл (3,72 проти 3,91 балів). Старшокласники сільських ЗОШ більшою мірою, ніж міські, не задоволені організацією навчального процесу та умовами навчання. Рівень навчальної успішності дещо вищий у дівчат, ніж у хлопців при неістотній кількісній різниці у їх ставленнях до власних здобутків в опануванні з іноземної мови.

За результатами експерименту з'ясовано, що 37% учнів (N=244) старших класів подобається іноземна мова у школі і вони хотіли б продовжити її вивчення у ВНЗ, 45% - не виявляють до неї інтересу, а 18% опитаних висловили негативне ставлення до вивчення іноземної мови і не хотіли б витратити свій час на заняття з іноземної мови у ВНЗ.

За результатами дослідження виявлено, що майже всі учні старших класів спеціалізованої школи (N=138) (92,6%) мають бажання продовжити вивчення іноземної мови у ВНЗ на відміну від учнів ЗОШ (N=106) (78,3%). Це вказує на те, що іноземним мовам у СШ приділяють значно більше уваги, ніж у загальноосвітній школі, до того ж для учнів спеціалізованої школи вони не є перешкодою при вступі у ВНЗ чи проблемою навчання у майбутньому. Старшокласники ЗОШ (36,9%) та учні шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови (30,0%) вивчають останню тільки як обов'язковий шкільний предмет, що передбачений навчальним планом. Так, 10,4% старшокласників ЗОШ та 10,1% учнів шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов майже не виявляють інтересу до іноземної мови ні як до навчального предмета, ні як до засобу спілкування та комунікації, особливо до вивчення її за фахом чи з урахуванням профільності старшої школи.

Так, 41,1% учнів (N=244) зацікавлені у вивченні іноземної мови у майбутньому, адекватно реагують на зовнішні стимули (вимоги батьків, соціальних оцінок та ін.). Майже однакова кількість старшокласників 16,9% (ЗОШ) та 18,8% (СШ) мають стабільний інтерес до іноземної мови і бажання та потребу в подальшому продовжити вивчення цієї мови за фахом у ВНЗ.

Проведене нами дослідження інтересів учнів старших класів і характеру їхніх ставлень до іноземної мови за фахом у ВНЗ виявило відсутність у них стійкої мотивації до подальшого вивчення та вдосконалення іноземної мови з метою успішної професіоналізації. Так, 10,2% учнів ЗОШ та 9,8% старшокласників СШ пояснюють таке негативне ставлення тим, що не бачать потреби та особистісної значущості іноземної мови для своєї майбутньої професійної діяльності.

Емпіричне вивчення когнітивного та операційно-діяльного компонентів психологічної готовності учнів вказує на незначну різницю між успішністю учнів ЗНЗ та шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов і характеризуються посереднім рівнем розвитку. На жаль, коефіцієнт результативності та коефіцієнт якості знань старшокласників з іноземної мови обох типів шкіл вказує на початковий ступінь їх сформованості. Лише коефіцієнт результативності знань учнів, які поглиблено вивчають іноземні мови має середній показник (0,76).

Старшокласники ЗОШ мають середній рівень розвитку таких складових когнітивного компоненту, як теоретичні знання про основні поняття з іноземних мов (7,9 балів) та пошуково-інформаційна складова (7,6 балів). Проте операційно-діяльна складова готовності як здатність практично реалізувати знання з іноземних мов виявилася на низькому рівні розвитку, що підтверджує невміння учнів відтворювати самостійно набуті теоретичні знання з іноземної мови, перетворювати їх у навчання та використовувати на практиці.

Вивчення емоційно-вольового компоненту психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами показало, що хвилювання на уроках іноземної мови притаманні 87,7% старшокласників, а саме позитивні емоції, передовсім задоволення та радість, під час спілкування іноземними мовами відчуває лише 18,1% учнів, 34,8% - виявляють зацікавленість в іншомовному спілкуванні. Високий рівень хвилювання характерний для 25,4% старшокласників, у 9,4% учнів проявляється навіть страх. Виявлені й учні, які залишаються байдужими до занять з іноземної мови (12,7%). Майже половину старшокласників (47,1%) супроводжують негативні емоції або байдуже ставлення до спілкування іноземними мовами. Це є наслідком неефективного навчального процесу в ЗНЗ і становить перепону для саморозвитку учнів, виявлення своїх здібностей та можливостей на занятті з іноземної мови. Певні труднощі при спілкуванні іноземними мовами майже у кожного другого старшокласника викликані невеликим запасом лексичних знань. Така особливість є характерною для всіх учнів старшої школи незалежно від типу школи. Більшість опитаних старшокласників відповіли, що основними психологічними перешкодами, які зумовлюють хвилювання під час уроку іноземної мови для них є занижена самооцінка (68,4%), проблеми з саморегуляцією власних негативних емоцій (47,1%) та міжособистісні конфлікти (22,1%).

На основі емпіричних даних виявлено статистично значущі додатні кореляційні взаємозв'язки між особистісною тривожністю старшокласників та їх статтю ($r=0,55$ при $p<0,05$) і віком ($r=0,43$ при $p<0,05$). Отримані дані дають підстави стверджувати, що тривожність (схвилюваність) зростає із віком учнів старшої школи та залежить від статі старшокласників, а саме більш тривожними є юнки, ніж юнаки. Значимий додатний кореляційний зв'язок виявлено між мотиваційним та когнітивним і операційно-діяльним компонентами зазначеної готовності (коефіцієнт рангової кореляції за Ч. Спірменом на рівні значущості $p=0,01$), а також зв'язок між мотиваційним та емоційно-вольовим компонентами психологічної готовності (коефіцієнт рангової кореляції за Ч. Спірменом на рівні значущості $p=0,05$). Звідси випливає, що, підвищуючи мотивацію учнівської молоді до вивчення іноземних мов, можна підвищувати рівень розвитку її когнітивного, операційно-діяльного та емоційно-вольового компонентів психологічної готовності до оволодіння нерідними мовами.

Проведене дослідження підтвердило необхідність здійснення цілеспрямованого розвитку та корекції всіх компонентів психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами.

У третьому розділі «Формування психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземною мовою у вищій школі» визначено та обґрунтовано рівні сформованості психологічної готовності учнів випускних класів старшої школи до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ, описано етапи та методика проведення формувального експерименту та проаналізовано його результати.

З'ясовано, що найбільшу факторну вагу у структурі психологічної готовності учнів старшої школи до оволодіння іноземними мовами має мотиваційний компонент. Отже, впливаючи цілеспрямовано на даний компонент зазначеної готовності старшокласників, можна підвищити рівень й інших компонентів психологічної готовності учнів.

Формувальний експеримент передбачав залучення старшокласників експериментальної групи (ЕГ) у спеціальне навчання, яке передбачало психологічну підготовку учнів до оволодіння іноземними мовами. Для пошуку ефективних засобів впливу на зазначену готовність старшокласників розроблено та апробовано модель і програму формування психологічної готовності учнівської молоді до вивчення іноземної мови у ВНЗ, за реалізації яких кожний компонент набував тенденцій до розвитку. Програма охоплювала систему вправ, які ґрунтувалися на принципах активності, розвитку особистості, професійного зростання, інтегрованості та була спрямована на досягнення когнітивних, операційно-діяльних та емоційно-вольових цілей.

У формувальному експерименті брали участь 62 учні коледжу «Освіта» м. Києва (32 учні – експериментальна група (ЕГ) та 30 – контрольна група (КГ)). Робота з учнями проводилась по 2 години на тиждень протягом навчального року. Отримані в констатувальному експерименті дані підтвердили припущення про неповне використання можливостей іншомовної підготовки учнів старшої школи щодо формування в них психологічної готовності до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ, а також засвідчили про важливість пошуку психолого-педагогічних умов, що забезпечать результативність у підготовці майбутніх спеціалістів до спілкування іноземними мовами. За результатами формувального дослідження у старшокласників експериментальної групи (ЕГ) зросла вагомість усіх груп провідних мотивів. Найбільшу вагомість отримали мотиви обміну інформацією та ділового спілкування, мотиви працевлаштування та навчання за кордоном і пізнавальні мотиви. В учнів контрольної групи (КГ) показники вагомості груп мотивів майже не змінилися.

Нами був проведений аналіз змін за окремими показниками когнітивного та операційно-діяльного компонентів, які відбулись у КГ та ЕГ за результатами формувального експерименту. Про ефективність процесу формування когнітивного та операційно-діяльного компонентів психологічної готовності у старшокласників ЕГ свідчать результати зрізів знань і умінь з англійської мови, які були отримані до та після формувального експерименту. Достовірність відмінностей перевірялась методами математичної статистики (t-критерій Стьюдента)

Аналізуючи розвиток окремих показників даних компонентів у КГ і ЕГ, з'ясовано статистично значущі відмінності за показниками при $p < 0,05$ ($t_{кр} = 6,85$):

- рівень словникового запасу залежно від тематики - $t_{емп2} = 13,365$;
- вміння усно висловлюватися за певною темою - $t_{емп3} = 7,109$;
- навички розуміння автентичних текстів з книг, журналів, газет - $t_{емп4} = 6,855$

За оцінкою експертів-учителів у 51,6% старшокласників відбулися суттєві зміни у зазначених компонентах психологічної готовності особистості до оволодіння іноземними мовами. Оцінку показників у ЕК та КГ за дванадцятибальною системою здійснювали одні й ті ж експерти (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка розвитку показників когнітивного та операційно-діяльного компонентів психологічної готовності до спілкування іноземними мовами в учнів старшої школи контрольної (КГ) та експериментальної (ЕГ) груп (N=62)

Показники когнітивного та операційно-діяльного компонентів до спілкування іноземними мовами	До експерименту (оцінка за 12-бальною системою)		Після експерименту (оцінка за 12-бальною системою)		Динаміка зміни компонентів готовності до спілкування іноземними мовами (в балах)	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Знання граматичних структур, синтаксису та мовних форм	6,766	6,780	6,866	7,283	+0,1	+0,501
Рівень словникового запасу залежно від тематики	7,983	7,968	8,166	8,750	+0,183	+0,584
Вміння усно висловлюватися за певною темою	7,233	7,250	7,468	8,468	+0,235	+1,218
Навички розуміння автентичних текстів з книг, журналів, газет	6,366	6,375	6,533	7,156	+0,167	+0,781
Вміння висловлюватися письмово	6,133	6,156	6,266	7,031	+0,133	+0,875

За даними цієї таблиці відбулось кількісне підвищення всіх показників когнітивного та операційно-діяльного компонентів старшокласників до оволодіння іноземними мовами як в ЕГ, так і в КГ. У більшості учнів ЕГ в кінці експерименту позитивну динаміку отримав високий рівень сформованості як когнітивного, так і операційно-діяльного компонентів психологічної готовності, на відміну від учнів КГ.

На заключному етапі між показниками зазначених компонентів готовності до оволодіння іноземними мовами старшокласників КГ та ЕГ виявлено достовірні відмінності (на рівні значущості $0,01 \leq p \leq 0,05$), що свідчить про ефективність запропонованої психолого-педагогічної програми з розвитку у старшокласників психологічної готовності до оволодіння іноземними мовами. За показниками розвитку когнітивного та операційно-діяльного компонентів до спілкування іноземними мовами старшокласники ЕГ випереджають своїх ровесників з КГ. Можна стверджувати, що є кількісне підвищення значень всіх показників, якими описують когнітивний та операційно-діяльний компонент психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами як в КГ, та і в ЕГ. Отримані результати підтверджують, що висока тривожність викликана у старшокласників ЕГ більше процесом спілкування іноземною мовою, ніж процесом її засвоєння, який на кінець психологічного тренінгу мав позитивні зміни. Участь учнів старшої школи ЕГ у програмі експерименту сприяла покращенню рівня їх емоційно-вольової готовності до оволодіння іноземними мовами, зниженню тривожності у процесі засвоєння та спілкування іноземними мовами.

За результатами спостереження та письмового опитування учасників експериментальної групи впливає, що 58,6% старшокласників зазначеної групи навчилися знімати негативні психічні стани та вплив деструктивних факторів за допомогою прийомів і вправ із самонавіювання, навчилися здійснювати психічну саморегуляцію. У процесі формування експерименту нами було встановлено, що ефективний вплив на розвиток психологічної готовності мали комплексні заходи, такі як психологічний тренінг, рольові ігри та предметно-дидактичні завдання практично-психологічного спрямування, які обумовлювали ефективні зміни у всіх компонентах психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами за фахом.

Таким чином, гіпотеза нашого дослідження була підтверджена. Все це викликає необхідність подальшого пошуку психологічного інструментарію вдосконалення програм практичної підготовки старшокласників до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення та нове емпіричне вирішення проблеми розвитку та формування психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ.

1. Показано, що проблема психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ є недостатньо дослідженою у психології, а тому є науково актуальною та практично значущою.

2. Виділено та експериментально перевірено структуру психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами та встановлено значимі додатні кореляційні взаємозв'язки між усіма компонентами психологічної готовності до оволодіння іноземними мовами (мотиваційним, когнітивним, операційно-діяльним, емоційно-вольовим), що свідчить про вплив кожного з них один на одного. Найбільшу факторну вагу у структурі

психологічної готовності має мотиваційний компонент, котрий є провідним, найменшу – емоційно-вольовий.

3. Констатувальний експеримент з використанням комплексу психодіагностичних методів та методик дозволив: виявити рівень розвитку психологічної готовності старшокласників загальноосвітніх шкіл та шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов до оволодіння іноземними мовами; визначити рівень сформованості мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльного та емоційно-вольового компонентів психологічної готовності в учнів старшої школи; проаналізувати якість організації процесу навчання іноземної мови та підготовки випускників школи до оволодіння іноземною мовою за фахом у ВНЗ.

4. Проведено порівняльний аналіз особливостей розвитку мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльного, емоційно-вольового компонентів даної готовності в учнів випускних класів загальноосвітніх шкіл та шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов, старшокласників міських та сільських шкіл та у юнаків і юнок. З'ясовано, що для всіх учнів провідними мотивами є мотиви працевлаштування та навчання за кордоном, мотиви обміну інформацією та професійного спілкування, мотиви матеріального характеру.

5. Більша частина учнів випускних класів мають достатній рівень сформованості когнітивного та операційно-діяльного компонентів психологічної готовності до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ. Високий рівень розвитку цих компонентів мають учні, котрі вивчають іноземні мови поглиблено, що зумовлено вищою мотивацією старшокласників спеціалізованих шкіл, у порівнянні з ЗНЗ. До вивчення іноземних мов, таких учнів спонукають дещо вагоміші психологічні настанови щодо оволодіння іноземними мовами, стійка орієнтація на майбутню професію, бажання продовжити навчання за кордоном. Також важливий вплив на показники розвитку когнітивного та операційно-діяльного компонентів психологічної готовності до оволодіння учнями СШ іноземними мовами має значно більший обсяг навчального навантаження з іноземної мови у таких закладах, порівняно із ЗОШ. Щодо здатності продемонструвати знання з іноземної мови, то учні виявили за результатами експерименту середній рівень її розвитку.

6. Доведено, що на особистісне ставлення учнів до іноземної мови, на процес оволодіння нею впливають їх деструктивні психічні стани (виявлені у 87,7% старшокласників), психологічні бар'єри. Встановлено, що сильні переживання та негативні психічні стани, виникають під час спілкування іноземними мовами та призводять до малоефективної іншомовної мовленнєвої діяльності учнів. Такі емоції при спілкуванні іноземними мовами у старшокласників можуть бути викликані невеликим запасом слів та високим темпом іншомовного спілкування. Значна увага в дослідженні зосереджувалась на визначенні особистісних ставлень учнів до ролі іноземної мови у їх професійному становленні та проявах тривожності. Рівень тривожності на уроках іноземної мови у юнок вищий (3,94 бали), ніж у юнаків (3,83), що пояснюється меншою схильністю до тривожності не тільки у життєвих

ситуаціях, а й у тому числі і під час іншомовного спілкування. Виявлено, що юнаки, які мають занижену самооцінку почувають себе менш впевнено під час уроку іноземної мови. Встановлено, що висока тривожність викликається у старшокласників, у більшій мірі процесом спілкування іноземною мовою, ніж процесом її засвоєння.

7. Розроблено програму формування психологічної готовності особистості до оволодіння іноземними мовами на основі запропонованої та апробованої моделі психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ, складовими якої є психолого-педагогічні засоби впливу з метою покращення всіх компонентів зазначеної готовності (вправи, тренінги, ігри, спеціальні заняття). Вони передбачають формування психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами за фахом, де особлива увага приділяється не традиційному вивченню іноземних мов, а умовам реалізації мовного середовища та залученню учнів до активного ділового спілкування іноземними мовами, подолання психологічних бар'єрів. Апробація програми засвідчила, що її використання допомагає підвищити мотивацію оволодіння іноземними мовами у майбутньому, сприяти розвитку когнітивного компоненту психологічної готовності та долати тривожні стани на уроках іноземної мови. До структури програми формування психологічної готовності входять психолого-педагогічні засоби, спрямовані на покращання всіх компонентів зазначеної готовності: мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльного та емоційно-вольового. Проведений формувальний експеримент засвідчив ефективність їх використання, що підвищило рівень показників компонентів психологічної готовності до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ, що підтверджено шляхом порівняння результатів зрізів всіх компонентів психологічної готовності у старшокласників КГ та ЕГ до та після формувального експерименту.

8. Встановлено, що у ході формувального експерименту у старшокласників ЕГ зроста вагомість всіх груп провідних мотивів. Найбільшу вагомість отримали мотиви обміну інформацією та ділового спілкування, мотиви працевлаштування та навчання за кордоном і пізнавальні мотиви. За результатами спостереження та письмового опитування учасників ЕГ, ми можемо стверджувати, що після участі у формувальному експерименті більша частина старшокласників ЕГ навчилися знімати деструктивні психічні стани та вплив негативних факторів за допомогою прийомів та вправ із самонавіювання, здійснювати саморегуляцію станів. Формування когнітивного та операційно-діяльного компонентів психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами сприяли покращенню іншомовної комунікативної компетентності учнів та оволодінню іноземним мовленням за фахом.

Отже, результати формувального експерименту дозволяють стверджувати про достатньо високу ефективність розробленої програми.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів вище зазначеної проблеми. Предметом подальших пошуків може стати вивчення впливу індивідуально-типологічних особливостей, професійної спрямованості на

формування психологічної готовності особистості до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ.

Основні положення дисертації відображено у таких публікаціях:

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Чиханцова О. А. Детермінанти психологічної готовності учнів до оволодіння іноземними мовами / О. А. Чиханцова // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наук. пр. - № 7(9). – К. : Університет «Україна», 2010. – С. 402-409.

2. Чиханцова О. А. Особливості розвитку мотиваційного компонента психологічної готовності старшокласників до вивчення іноземної мови при виборі майбутньої професії / О. А. Чиханцова // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр: педагогіка та психологія. – Чернівці : Вид-во Чернівецького нац. ун-ту, 2012. – С. 169-176.

3. Чиханцова О. А. Роль іншомовної професійної комунікаційної компетенції під час оволодіння фахом у ВНЗ / О. А. Чиханцова // Освіта регіону. - № 5. – К. : Університет «Україна», 2011. – С. 71-74.

4. Чиханцова О. А. Структура і компоненти психологічної готовності учнів до вивчення іноземних мов у старших класах. / О. А. Чиханцова // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. пр. – № 8 (10). – К. : Університет «Україна», 2011.– С. 178-186.

5. Чиханцова О. А. Сформованість психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами у вищому навчальному закладі / О. А. Чиханцова // Психологічні науки : зб. наук. пр. – Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2014. - Вип. 2.12 (13). – С. 228-234.

6. Чиханцова О. А. Формування психологічної готовності особистості до оволодіння іноземними мовами / О. А. Чиханцова // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр. – К. : Київський університет ім. Б. Д. Грінченка, 2014. – Вип. 2. – С. 111-117.

Статті у наукових виданнях іноземних держав:

7. Чиханцова О. А. Зв'язок та значення компонентів психологічної готовності учнів старшої школи при вивченні іноземної мови [Електронний ресурс] / О. А. Чиханцова // Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal. – Warszawa, 2014. – Vol. 02 (02), pp. 116-123. — Available at: <http://sp-sciences.io.ua/s891022>.

8. Чиханцова Е. А. Модель психологической готовности выпускников школы к изучению иностранного языка в высшем учебном заведении / Е. А. Чиханцова // «European Applied Sciences». – Stuttgart, 2014. – Vol. 9. – P. 161-171.

9. Chyhantsova O. Foreign language learning of students with non-linguistic speciality / O. Chyhantsova // International Scientific Journal «Euro-American scientific cooperation». – Hamilton, 2014. – № 5. – P. 103-109.

Матеріали науково-практичних конференцій, тези доповідей:

10. Чиханцова О. А. Аспекти професійної адаптації студентів із фізичними вадами до навчання у ВНЗ/ О. А. Чиханцова : збірник тез доповідей ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. [«Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі»], (Київ, 26-27 листопада 2008 р.)/ – К. :

Університет «Україна», 2008. – С. 99-101.

11. Чиханцова О. А. Особливості адаптації старшокласників до вивчення іноземних мов у вищому навчальному закладі / О. А. Чиханцова : збірник тез доповідей ХІІ Міжнар. наук.-практ. конф. [«Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світлі реалізації конвенції ООН про права інвалідів»], (Київ, 21-22 листопада 2012 р.)/ – К. : Університет «Україна», 2012. – С. 244-246.

12. Чиханцова О. А. Особливості оволодіння іноземною мовою як шкільним предметом / О. А. Чиханцова : збірник тез доповідей Х Міжнар. наук.-практ. конф. [«Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі»], (Київ, 24-25 березня 2010 р.)/ – К. : Університет «Україна», 2010. – С. 296-297.

13. Чиханцова Е. А. Проблема личностной тревожности старшеклассников на занятиях по иностранному языку / Е. А. Чиханцова : сборник материалов XVI Междунар. научн.-практ. конф. [«Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения»], (Новосибирск, 20 ноября 2010 г.)/ Новосибирск : НГТУ, 2010. – С. 240-244.

14. Чиханцова О. А. Роль механізмів самосвідомості в забезпеченні психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами / О. А. Чиханцова : збірник тез доповідей ХІ Міжнар. наук.-практ. конф. [«Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі»], (Київ, 23-24 листопада 2011 р.)/ – К. : Університет «Україна», 2011. – С. 247-248.

15. Чиханцова О. А. Чинники та засоби, які спонукають старшокласників до вивчення іноземної мови у загальноосвітніх школах та школах з поглибленим вивченням іноземної мови / О. А. Чиханцова : Materiały VII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji [«Wschodnie partnerstwo - 2011»], (Przemysl, 07-15 września)/ - Przemysl : Nauka i studia. 2011. - С. 74-76.

16. Чиханцова О. А. Адаптація студентів першого курсу до вивчення іноземної мови у вищому навчальному закладі / О. А. Чиханцова : збірник матеріалів ІХ Всеукр. науково-практичн. конф. (Одеса, 21-22 лютого 2014 р.)/ – Одеса : Партнерство «Нова Освіта», 2014. – С. 82-84.

17. Чиханцова О. А. Особливості мотивації спілкування учнів старших класів іноземною мовою / О. А. Чиханцова : збірник тез доповідей VIII Всеукр. наук. конф. студентів і молодих вчених [«Молодь: освіта, наука, духовність»], (Київ, 20-23 квітня 2010 р.)/ - К. : Університет «Україна», 2010. – С. 132 – 133.

18. Чиханцова О. А. Особливості навчання старшокласників професійному іноземному спілкуванню / О. А. Чиханцова : збірник тез доповідей VIII Всеукр. наук. конф. студентів і молодих вчених [«Молодь: освіта, наука, духовність»], (Київ, 14-15 квітня 2014 р.)/ - К. : Університет «Україна», 2011. – С. 297-298.

19. Чиханцова О. А. Особливості психологічної готовності особистості до засвоєння іноземних мов / О. А. Чиханцова : збірник тез доповідей VI Всеукр. наук. конф. студентів і молодих вчених [«Молодь: освіта, наука, духовність»], (Київ, 23-24 квітня 2009 р.)/ - К. : Університет «Україна», 2009. – С. 444-446.

Навчальні посібники:

20. Чиханцова О. А. Німецька мова для немовних спеціальностей : навч. посіб. / О. А. Чиханцова. – К. : Університет «Україна» , 2008. – 219 с.

21. Чиханцова О. А. Німецька мова (за професійним спрямуванням): навч. посіб./ О. А. Чиханцова – К. : Університет «Україна» , 2012. – 170 с.

АНОТАЦІЇ

Чиханцова О.А. Психологічна готовність старшокласників до оволодіння іноземними мовами у вищому навчальному закладі. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2014.

У дисертації проведено наукове узагальнення проблеми психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами за фахом у ВНЗ. Проаналізовано теоретико-методологічні підходи до вивчення зазначеної проблеми та виокремлені її структурні компоненти - мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльний та емоційно-вольовий. На основі експериментального вивчення виявлено рівень розвитку психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами за фахом у ВНЗ.

Запропоновано і апробовано модель та програму формування психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ. В експерименті, який передбачав проведення консультацій, бесід, рольових ігор, тренінгу та ін., підтверджено ефективність їх впливу на зростання психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ.

В програмі формування психологічної готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами за фахом особлива увага приділяється не традиційному вивченню іноземних мов, а умовам реалізації мовного середовища та залученню учнів до активного ділового спілкування іноземними мовами, подолання психологічних бар'єрів. Апробація програми засвідчила, що її використання допомагає покращити в учнів вагомість мотивів оволодіння іноземними мовами у ВНЗ, сприяти розвитку когнітивного, операційно-діяльного компонентів їх психологічної готовності та долати тривожні стани на уроках іноземної мови.

Ключові слова: психологічна готовність, старшокласники, студенти, формування готовності, оволодіння іноземною мовою за фахом.

Чиханцова Е.А. Психологическая готовность старшеклассников к овладению иностранными языками в высшем учебном заведении. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 - педагогическая и возрастная психология. – Государственное учреждение «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2014.

В диссертации проведен научный анализ проблемы психологической готовности старшеклассников к овладению иностранными языками в вузе. Проанализированы теоретико-методологические подходы к изучению проблемы психологической готовности старшеклассников к овладению иностранными языками по специальности в ВУЗах и выделены структурные компоненты: мотивационный, когнитивный, операционно-деятельностный и эмоционально-волевой. На основе теоретического анализа и экспериментального изучения проблемы готовности старшеклассников к овладению иностранными языками по специальности определены уровни и проблемы с ее развитием в старшей школе.

В исследовании «овладение иностранным языком» рассматривается как активное формирование умений использовать иностранный язык в реальных условиях общения, в то время, как изучение иностранного языка - это чаще всего усвоение лексики, грамматики и т. д., и, как правило, неумение большинства учащихся пользоваться ими на практике. Предложена модель развития психологической готовности старшеклассников к овладению иностранными языками в вузах и определено психологическое содержание выделенных ее структурных компонентов. Полученные в констатирующем эксперименте данные подтвердили предположение о неполном использовании возможностей иноязычной подготовки учащихся старших классов, о проблемах с формированием у них психологической готовности к овладению иностранными языками в вузах, что ведет к дезадаптации личности студента, а также свидетельствует о необходимости поиска психолого-педагогических условий, обеспечивающих более высокую результативность в подготовке будущих специалистов с высшим образованием к деловому общению иностранными языками.

Выявлено, что личностное отношение учащихся к изучению иностранного языка в контексте их профессионального будущего и уровня тревожности, связанной с изучением иностранного языка, приводит к образованию психологических барьеров. В формирующем эксперименте, который предусматривал проведение консультаций, бесед, ролевых игр, тренинга и др., подтверждена эффективность их влияния на формирование психологической готовности старшеклассников к овладению иностранными языками в высшем учебном заведении. В процессе эксперимента было установлено, что эффективное воздействие на развитие психологической готовности имеют комплексные мероприятия, такие как психологический тренинг и ролевые игры, которые обуславливали эффективные изменения во всех компонентах психологической готовности старшеклассников к овладению иностранными

языками по специальности. Анализ результатов формирующего эксперимента показал, что процесс моделирования различных ситуаций и игр на уроках иностранного языка способствовал быстрому и грамотному восприятию старшеклассниками иностранной речи, активному употреблению ее в своей речи, умению вести деловой диалог и контролировать свое эмоциональное состояние в процессе общения на иностранном языке.

Предметом дальнейших исследований могут стать исследования влияния индивидуально-типологических особенностей личности, профессиональной направленности на формирование психологической готовности личности к овладению иностранными языками.

Ключевые слова: психологическая готовность, старшеклассники, студенты, формирование готовности, овладение иностранным языком по специальности.

Chyhantsova O.A. Psychological readiness of school-leavers for the mastering foreign languages at the university. – Manuskript.

The thesis for the degree of candidate of psychological science, speciality 19.00.07 - Pedagogics and Age Psychology. – South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Odessa, 2014

The thesis provides a scientific generalization of a problem of psychological readiness of high school students to the mastering a foreign language at the university. Analyzed the theoretical and methodological approaches for the studying of this problem and selected its structural components - motivational, cognitive, operational and active, emotional and volitional. Based on the pilot studying it was found the level of a psychological readiness of high school students for the mastering a professional foreign language at the university. It was proposed and tested a model of the formation and application of psychological readiness of high school students for the mastering a foreign language at the university. At the experiment, which involved consultations, discussions, role-playing games, training, etc., confirmed the effectiveness of their impact on the growth of psychological readiness of high school students for the mastering a foreign language at the university. The program includes the formation of psychological readiness of high school students for the mastering a foreign language with a degree focuses on non-traditional foreign language and implementation language environment conditions and involving students in active business communication in foreign languages, overcoming psychological barriers. Testing of the program showed that its use helps to improve students' motivation importance of mastering a foreign language in high school, to promote cognitive, operational and active components of psychological readiness and overcome anxiety on foreign language lessons.

Key words: psychological readiness, school-leavers, students, willingness, forming of readiness, learning a foreign language for a speciality.